

Suomen ortodoksisen kirkon ja Suomen evankelis-luterilaisen kirkon XVI teologinen dialogi Tampereella 20.-21.10.2021

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon ja Suomen ortodoksisen kirkon valtuuskuntien väliset kuuden-nettoista teologiset neuvottelut pidettiin Suomen ortodoksisen kirkon kutsusta Tampereella 20.–21. lokakuuta 2021. Ensimmäisen neuvottelupäivän iltaan sisältyi myös Tampereen piispan Matti Revon vastaanotto. Neuvottelujen aiheena oli kristillinen kaste. Suomen ortodoksisen kirkon valtuuskuntaa johti metropoliitta Elia ja muina jäseninä olivat arkkipiispan teologinen sihteeri, TT Jelisei Heikkilä, hiippakuntasihteeri TM Artturi Hirvonen, rovasti Heikki Huttunen, yliopistonlehtori, TT Ari Koponen, M.Div. Soili Penttonen ja rovasti, piispainkokouksen sihteeri, TT Mikael Sundkvist. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon valtuuskuntaa johti piispa Seppo Häkkinen, ja muina jäseninä olivat yliopistotutkija, TT Heta Hurskainen, kirkkoherra, dosentti Sammeli Juntunen ja yliopistonlehtori, dosentti Anni Maria Laato sekä kokouksen sihteeristössä johtava asiantuntija, dosentti Tomi Karttunen ja asiantuntija, TT Ari Ojell sekä vs. tapahtuma- ja viestintäkoordinaattori TM Maria Mountraki.

Kirkkojen edustajat keskustelivat kasteesta ja nykytilanteesta, jossa niiden määrä on laskussa maassamme. Se nähtiin osana pitkäaikaista maallistumiskehitystä, jossa lapsen kastetta ei nähdä pelkästään kulttuuriin kuuluvana perinteenä. Tämä antaa kirkoille mahdollisuuden opettaa jäsenilleen kasteen merkitystä porttina kirkon jäsenyyteen ja korostaa kastetta sekä perheen että seurakuntayhteisön juhlana. Sekä evankelis-luterilaiselle että ortodoksiselle kirkolle haasteena on lasten ja perheiden asema seurakunnissa.

Kirkkojen edustajat totesivat, että kirkot tarvitsevat toisiaan kasteeseen ja siihen liittyvään opetukseen ja todistukseen liittyvissä kysymyksissä.

Metropoliitta *Elia* totesi tervehdyssanoissaan tämänkertaisten oppikeskustelujen liikkuvan kristinuskon ytimessä, kun aiheena on kaste. Se on yksi niistä konkreettisista asioista, jotka yhdistävät meitä ortodokseina ja luterilaisina aivan selvästi. Kaste on hyvä ottaa esille myös siksi, että kasteiden määrä on romahtanut maassamme etenkin kaupunkiseuduilla. Haluamme tähän tilanteeseen vastaten korostaa kasteen merkitystä ja siihen liittyviä yhteisiä asioita. Kaste on Kristukseen pukeutumista, vanhan hylkäämistä ja lupaus iankaikkisesta elämästä. Se on vapautumista kuoleman otteesta. Alexander Schmemmann on painottanut kasteen olevan Kristuksen kuolemansa ja hautansa kautta lahjoittamaa uutta elämää. Se on itsekkyytemme ja itseriittoisuutemme kuolema yhdessä Kristuksen kanssa. Kuten Kristus voitti kuolemallaan kuoleman, meidänkin kuolemamme on hänessä voitettu.

Piispa *Seppo Häkkinen* nosti avaussanoissaan norjalaisen professorin Harald Hegstadtin luonnehdinnan, että Pohjoismaissa on meneillään kasteen kriisi. Se ilmenee 1) numeroiden kriisinä, 2) kommunikaation kriisinä ja 3) merkityksen kriisinä. Kastettujen osuudet syntyneistä ovat laskeneet 2000-luvulla merkittävästi kaikissa Pohjoismaissa. Edes kirkkoon kuuluvat vanhemmat eivät välttämättä tuo lastaan kasteelle. Kirkko ei kykene sanoittamaan nykyajassa kasteen merkitystä ymmärrettävästi. Vanhemmilla ei ole aina käsitystä siitä, mitä kaste merkitsee. Myös kirkon työntekijät voivat olla epävarmoja kasteen merkityksestä. Tämä osoittaa käsiteltävän aiheen ajankohtaisuuden ja tärkeyden. Siksi on tärkeää, että voimme pysähtyä kasteeseen liittyvien kysymysten äärelle. Kyse on kirkkona ja kristittynä olemisen ja elämisen perusteista sekä kirkkojemme tulevaisuudesta maassamme.

Luterilaisen kirkon piispainkokouksen hyväksymään ekumeeniseen toimintalinjaukseen *Ovet auki ykseydelle ja yhteydelle* viitaten piispa Häkkinen nosti myös esiin teeman käsittelyyn liittyviä seikkoja. Pohjoismaissa meneillään oleva kasteen kriisi paljastaa, että me tarvitsemme kirkkoina ja kris-

tittyinä toisiamme. Nopeiden ja arvaamattomien muutosten keskellä tarvitsemme yhteistyötä ja toisiltamme oppimista. Se tukee kirkkojen yhteistä todistusta ja palvelua. Yhtäältä kriisi on uhka kirkkoillemme ja niiden tulevaisuudelle. Toisaalta kriisiin liittyy mahdollisuus, jos se pakottaa meidät kirkkoina ottamaan todesta nykytilanteen ja tekemään kaikkemme, jotta kasteesta tulisi nykysukupolvelle ymmärrettävä, merkityksellinen ja tärkeä.

Yhteinen julkilausuma kasteesta

Etukäteen asetettu työryhmä oli laatinut luonnoksen yhteiseksi julkilausumaksi kasteesta. Sen taustoja valottivat alustuksissaan Heta Hurskainen ja Jelisei Heikkilä. Luonnos, joka käytiin työryhmän valmistelun pohjalta yhdessä läpi keskustellen ja tehden tarvittavat tarkennukset, on määrä lähettää sekä ortodoksisen että luterilaisen piispainkokouksen käsiteltäväksi.

Heta Hurskainen kuvasi taustoituksessaan, miten ekumeenisissa keskusteluissa on kasteen perusteita käsitelty opillisesti, kun taas esimerkiksi luterilaisen Kirkkohallituksen kaste ja kummisuus -projektissa sitä on käsitelty käytännöllisesti. Projektissa kysyttiin, mitä tarvitaan, että nuoret vanhemmat tuovat lapsensa kasteelle. Luterilaisina ja ortodokseina voimme toinen toistamme rikastaen puhua yhdessä kristillisen kasteen perusteista ja vahvistaa yhteyttä niin opillisesti kuin käytännöllisesti. Kasteteemojen käsittely ekumeenisesti antaa tukea myös ekumeenisille avioliitoille ja kasvatustehtävän hoitamiselle niissä, perinteen välittämislle eteenpäin. Kasteen teologiaa ilmentävää rikasta perinnettä on tulkittava ymmärrettävästi ajatellen myös niitä, joille kristillinen kieli on kirkkoon kuulumisesta huolimatta jäänyt etäiseksi. Eroavuudet riitin muodoissa eivät ole este kasteen vastavuoroiselle hyväksymiselle luterilaisesta näkökulmasta. Huomionarvoista on, että jo nyt hyväksymme vastavuoroisesti kirkkojemme jäsenet yhdeksi kastettavan kummeista.

Jelisei Heikkilä luonnehti kastejulkilausuman luonnosta valmistelleen työryhmän työskennelleen hyvässä yhteisymmärryksen hengessä. Molemmilla osapuolilla oli rohkeutta sanoittaa ja artikuloida omaa teologiaa. Ortodoksisessa kirkossa kaste ja mirhavoitelu nähdään osana kirkon jäsenyyteen liittämisen riittä, jossa ihminen vastaanottaa uuden elämän. Myös kasteen ulkoisella toimittamisella on merkitystä. Ortodoksinen perinne on säilyttänyt vanhan tavan suorittaa kaste kolmesti veteen upottamalla. 1700-luvulla ortodoksisessa perinteessä sai jalansijaa suuntaus, jossa läntisen kasteen pätevyys asetettiin kyseenalaiseksi. Riituksen eroista huolimatta ei käsillä olevassa julkilausumaluonnoksessa kastetta edellytetä luterilaiselta, joka liittyy ortodoksisen kirkkoon. Sisällöllisesti kaste on pelastuksen välikappale. Vaihtoehto langenneelle luonnolle on ihmisen elämä Kristuksen yhteydessä, johon kasteesta liitetään. Myös Heikkilä viittasi kastekysymyksen kirkkojen välisen käsittelyn tärkeyteen ajatellen ekumeenisissa avioliitoissa elävien tukemista ja molempien perinteiden huomioon ottamista, niin että uskonnollinen traditio voidaan siirtää jälkipolville. Nyky-yhteiskunnassa joudutaan myös kiinnittämään huomiota siihen, että lapset ylipäänsä kastettaisiin. Tärkeätä on tiedostaa kastettavien opetuksen tarve sekä kummien tukeminen tehtävässään. Heikkilä toivoi, että luterilaisten ja ortodoksien yhteinen lausuma kasteesta kutsuisi kirkkojemme jäseniä omaksumaan kasteen merkityksen aktiivisesti.

Kaste, mirhavoitelu/konfirmaatio ja kristillinen elämä

Teemasta alustivat Mikael Sundkvist ja Tomi Karttunen. Mikael Sundkvist totesi Kristuksen kuoleman ja ylösnousemuksen olevan kasteen tärkein esikuva. Ortodoksisen perinteeseen kuuluu myös heti kasteen jälkeen toimitettava mirhalla voitellun sakramentti, joka täydellistää ja vahvistaa kasteessa annetun Pyhän Hengen lahjan. Idän kirkon kirjoittajat eivät silti aina mainitse mirhavoite-

lua erikseen, vaan toteavat vedestä ja Hengestä syntymisen tapahtuvan kasteessa. Kristuksen oma kaste Jordanissa on pääsiäisen tapahtumien ohella keskeinen esikuva kirkon kasteelle. Ortodoksisen kirkon käyttämässä kastekaavassa viittaukset Kristuksen kuolemaan ja ylösnousemukseen esiintyvätkin yhdessä Jordan-teeman kanssa, joka painottaa siirtymistä vanhasta Aadamista uuteen. Tämä teema korostuu kasteveden pyhittämisen yhteydessä. Tässä kohden esiintyy ortodoksisen kirkon keskeisten sakramenttien toimittamiseen kuuluva epikleesi-rukous, jonka tarkoitus on Kristuksen pelastavan läsnäolon tunnustaminen ja rukous sen toteutumisesta Pyhän Hengen kautta.

Ortodoksinen kastetoimitus ilmentää ajatusta ihmisen vapauttamisesta vanhan Aadamın tilasta sitä kautta, että Kristus nöyrytyi ja astui syntisille tarkoitettuun kasteveeteen Jordanissa. Kristuksen ylösnouseminen Jordanin virtaavasta vedestä on merkki ihmisen pelastuksesta. Idän kirkko näkee Kristuksen omassa kasteessa pelastustapahtuman, joka koskettaa kastettavaa ihmistä suoraan. Hän siirtyy pois tuhoavien voimien vallasta. Kasteessa ja mirhavoitelussa on kyse yhtäältä lahjasta, toisaalta kutsumuksesta panna annetut lahjat täytäntöön.

Roomalaiskirjeen kuudennen luvun mukaan kastetut ovat ”siirtyneet kuolemasta elämään”, mutta heitä kehoitetaan silti antamaan itsensä, ei synnin käyttöön vaan Jumalalle. Ortodoksinen teologia näkee tässä kaksijakoisuudessa perustan Jumalan ja ihmisen yhteistoiminnalle. Jumala saa aikaan kaiken, niin Kristuksen kautta tapahtuneen pelastustapahtuman kuin myös hyvän kehityksen ihmisessä, kun ihminen omalta osaltaan päättää ottaa lahjan vastaan ja pyrkii toimimaan sen velvoittamalla tavalla. Jumala on se, joka saa kaiken hyvän aikaan ihmisessä. Kun Hengen lahjat alkavat näkyä kastetussa tämän vapaasta tahdosta nousevan kilvoittelun seurauksena, kastettu ei saa aikaiseksi mitään, mikä ei olisi jo hänelle annettu kasteessa ja mirhavoitelussa. Käskyt kutsuvat kastetun mielenmuutokseen ja kilvoitteluun. Ne kutsuvat Kristuksen kaltaiseen elämään, pelastukseen.

Tomi Karttusen mukaan luterilaisen kastekäsityksen yleiset perusteet löytyvät Raamatusta, Nikean uskontunnustuksesta sekä kaikkia luterilaisia yhdistävistä Augsburgin tunnustuksesta ja Lutherin Vähästä katekismuksesta. Vähä katekismus korostaa Jumalan sanan liittyvän kasteessa aineelliseen elementtiin, jolloin kasteesta tulee sakramentti eli armonväline. Taustalla on läntinen, erityisesti kirkkoisä Augustinukseen liittyvä perinne sanan yhtymisestä aineeseen, jonka taustalla on Kristuksen inkarnaatio, ihmiseksi syntyminen Jumalan Sanana keskellemme. Myös Pyhä Henki, Herra ja eläväksi tekijä, käyttää sanaa työnsä välikappaleena. Luominen, lunastus ja pyhitys kuuluvat yhteen kuten Kolminaisuuden teot ulospäin yleensä.

Kaste on pyhä toimitus ja sellaisena Jumalan sanaan perustuva ja Jumalan sanan ja todistuksen välittävä toimitus – sakramentti tai mysteeri. Se on Jumalan teon, Hänen pelastavan armonsa ja rakkautensa välikappale. Kasteessa meidät liitetään Kristuksen ja hänen kirkkonsa yhteyteen. Kaste kutsuu seuraamaan Kristusta. Tukena kristittyinä elämisessä ja kasvamisessa on kasteopetus. Yksi olennainen osa kristillistä kastetta on korostaa syntien anteeksiannon välittämän pelastuksen ja uudestisyntymisen kokonaisvaltaisuutta. Usko ei ole vain tiedon ja tunteen asia, vaan koko ihmisen asia. Kaste sakramenttina eli Kristuksen asetus ja armon lupaus, Jumalan sana ja näkyvä elementti eli vesi kuuluvat yhteen Jumalan pelastavat lahjat vastaanottavan uskon kanssa. Kyse on koko ihmisestä, ja siksi myös ruumis pääsee osalliseksi näistä pelastavista lahjoista kasteen veteen yhdistyneen Jumalan sanan kautta.

Ymmärrettävyyden, inhimillisen koskettavuuden ja juurevan aitouden tasapainon säilyttäminen, valona ja suolana toimiminen ei ole aina yksinkertaista. Silti perustavoitteesta, Jeesuksen Kristuksen opetuslapsena elämisestä, ei voida luopua. Tulee ammentaa elinvoimaa juurilta, elävän veden lähteestä eli Herramme sanasta ja seurasta. Kaste liittää kirkon yhteyteen sitä kautta, että siinä pukeudutaan Kristukseen. Ensin tulee Kristuksen teko ja sitten kristillinen elämä sen varassa.

Yhteisesti todettiin esitelmien ja keskustelun pohjalta, että meillä on paljon yhteistä liittyen kasteen ymmärtämiseen Raamatun ja kristillisen perinteen valossa. Yhteistä on myös huoli kasteiden määrän vähenemisestä, mutta myös ilo siitä, että voimme tukea toinen toistamme kirkkoina haasteeseen vastaamisessa. Yhdessä voimme etsiä ja löytää uusia tapoja vastata kasteen kriisiin, mikä on rohkaisevaa. Olennaista on tällöin sen toteaminen, että riittien erilaisuus ei ole este kasteen vasta-
vuoroiselle tunnustamiselle.

Myös kasteen, mirhavoitelun/konfirmaation keskinäisestä suhteen ymmärtämisessä kristillistä elämää ajatellen havaittiin selkeä yhteinen pohja. Kasteessa ja mirhavoitelussa/konfirmaatiossa on kyse yhtäältä lahjasta, toisaalta kutsumuksesta panna annetut lahjat täytäntöön. Erona on se, että ortodoksisessa perinteessä mirhavoitelu on yksi sakramenteista.

Emme Suomessa kasta toistemme kirkkojen jäseniä tilanteessa, jossa joku heistä päättää liittyä toisen kirkon jäseneksi. Laadittu julkilausumaluonnos kasteesta viimeistellään yhteisesti sovittujen suuntaviivojen pohjalta ja käsitellään sitä sitten vielä valtuuskunnassa yhteisesti. Tämän jälkeen se esitetään ortodoksisen ja luterilaisen piispainkokouksen hyväksyttäväksi.

Oppikeskustelujen jatko

Yhteisiä teologisia oppikeskusteluja päätettiin jatkaa. Seuraavaksi paneudutaan kysymykseen pelastuksesta jumalallistumisena ja vanhurskauttamisena.

Luterilainen kirkko on seuraavan kokouksen isännöintivuorossa. Ajankohdaksi sovittiin 29.–30.9.2022. Paikka sovitaan myöhemmin. Kokousta valmistelee jälleen asetettu työryhmä.